

**Pierādījumos balstītas rekomendācijas (ieteikumi) par SARS-CoV-2
izplatības ierobežošanu vīrusa skartajās māsaimniecībās esošajos
dzīvniekos un istabas dzīvniekos**

Pierādījumos balstītas rekomendācijas (ieteikumi) par SARS-CoV-2 izplatības ierobežošanu vīrusa skartajās mājāsaimniecībās esošajos dzīvniekos un istabas dzīvniekos ir sagatavotas Valsts pētījumu programmas "COVID-19 seku mazināšanai" projekta Nr. VPP-COVID2020/1-0008 "Multidisciplināra pieeja COVID19 un citu nākotnes epidēmiju monitorēšanai, kontrolei un ierobežošanai Latvijā" ietvaros laika periodā no 2020.gada 1.jūlija līdz 2021. gada 31.martam. Projekta WP4 darba pakas mērķis bija izstrādāt kompleksus risinājumus koronavīrusu, t.sk. SARS-CoV-2, monitoringam vidē un dzīvniekos, kur viens no uzdevumiem bija rekomendāciju izstrāde SARS-CoV-2 skartajās mājāsaimniecībās kurās atrodas uzņēmīgas dzīvnieku sugas. Rekomendāciju izstrādē piedalījās Latvijas Lauksaimniecības universitātes, Veterinārmedicīnas fakultātes un Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskā institūta "BIOR" eksperti.

SARS-CoV-2 ir ierosinātājs COVID-19 pandēmijai, kas turpina nelabvēlīgi ietekmēt cilvēku un dzīvnieku veselību, dzīves kvalitāti un ekonomiku visā pasaulē. Šobrīd Latvijā ar SARS-CoV-2 var inficēties jebkur, jo katrs otrais saslimušais nevar pateikt, kur ir inficējies, un kopumā pasaulē reģistrēto saslimšanas gadījumu skaitam ir tendence palielināties (SPKC, 2020; JHU, 2020). SARS-CoV-2 ir zoonoze, kam ir potenciāls inficēt vairākas dzīvnieku sugas. Ir pierādīts, ka mājdzīvnieki var inficēties ar SARS-CoV-2, tomēr informācija par mājdzīvnieku lomu infekcijas izplatīšanā ir ierobežota (Halfmann et al., 2020). “Vienas veselības” koncepta ietvaros aktuāli ir noskaidrot, vai un cik lielā mērā mājdzīvnieki ir iesaistīti COVID-19 infekcijas transmisijā, recirkulācijā un mutagenitātē. Lai to noskaidrotu, ir nepieciešams veikt aktīvu SARS-CoV-2 uzraudzību uzņēmīgajās dzīvnieku sugās, nodrošinot savlaicīgu riska komunikāciju un rekomendācijas šīs slimības ierobežošanai.

Dzīvnieku kopšanai COVID-19 pozitīvajās māsaimniecībās

Dzīvnieku kopšanai māsaimniecībās, kurās ir kāds COVID 19 pozitīvs cilvēks, kam noteikta Stingra izolācija mājās (COVID-19 pozitīva māsaimniecība) ir jābūt tādai, lai nodrošinātu cilvēka veselību, dzīvnieka veselību un dzīvnieka labturību.

1. Ir jāierobežo personu skaits, kas nonāk saskarē ar dzīvniekiem.
2. Cilvēkiem, kuriem ir augsts COVID-19 komplikāciju risks (cilvēki ar dažādām hroniskām saslimšanām un cilvēki pēc 60 gadu vecuma), ir jāizvairās no kontaktiem ar dzīvniekiem no COVID-19 pozitīvajām māsaimniecībām.
3. Personālam jāveic pastiprināta roku mazgāšana un dezinfekcija pēc manipulācijām ar dzīvniekiem no COVID-19 pozitīvajām māsaimniecībām.
4. Personām, kas veic dzīvnieka aprūpi ir jāizvairās no acu, deguna un mutes aizskaršana ar nemazgātām rokām.
5. Kad vien iespējams, mājas un istabas dzīvniekiem ir jāatrodas mājā/privātīpašuma teritorijā, izņemot gadījumus, kad dzīvniekam jānodrošina pastaigas kā noteikts 2006. gada Ministru kabineta noteikumos Nr.266. “Labturības prasības mājas (istabas)

dzīvnieku turēšanai, tirdzniecībai un demonstrēšanai publiskās izstādēs, kā arī suņa apmācībai”.

6. Cilvēkiem, kuriem apstiprināta Covid-19 infekcija vai kuriem noteikta pašizolācija, ir ieteicams ierobežot fizisku kontaktēšanos ar mājstaimniecībā esošajiem dzīvniekiem (kontaktdzīvniekiem), izpildot līdzīgus principus kā ievērojot fizisko distancēšanos ar cilvēkiem.
7. Ja iespējams, dzīvnieka ēdināšana, turēšana, kopšana ir jānodrošina kādai citai mājstaimniecībā esošai personai, kura nav inficējusies, ievērojot standarta higiēnas praksi (roku mazgāšana pirms un pēc manipulācijām ar dzīvnieku un tā piederumiem).
8. Ja personai, kas inficējusies ar SARS-CoV-2, ir klīniska slimības forma, tad ieteicama ir pilnīga fiziska norobežošanās no mājstaimniecībā esošajiem dzīvniekiem, tāpat kā no citiem mājstaimniecības locekļiem, tā piemēram, ir jāizvairās no tieša kontakta ar dzīvnieku, tai skaitā glaudīšanas, ņemšanas klēpī, bučošanas, gulēšanas vienā gultā, dalīšanās ar ēdienu u.c.
9. Gadījumā, ja manipulācijas ar dzīvnieku (ēdināšana, turēšana, kopšana) tomēr ir jāveic personai, kura ir inficējusies, tad pirms manipulāciju izpildes ir jānomazgā rokas un visas darbības ar dzīvnieku veic tikai izmantojot mutes-deguna aizsegu un vienreizlietojamus gumijas cimds, tāpat arī pēc kontakta ar dzīvnieka veic roku mazgāšanu.
10. Dzīvnieki-pavadoņi drīkst palikt kopā ar pavadāmo indivīdu, neatkarīgi no inficēšanās statusa.
11. Ja dzīvniekiem parādās kādas slimības simptomi/izmainīta uzvedība/tiek novēroti vispārējā veselības stāvokļa traucējumi, ir jāvēršas pēc veterinārās palīdzības un dzīvnieku jānogādā veterinārajā klīnikā.
12. Lai pārliecinātos, ka veterinārā klīnika ir gatava uzņemt dzīvnieku no mājstaimniecības, kurā ir Covid-19 pozitīva persona, kam ir noteikta stingra izolācija mājās, ir laikus jābrīdina klīnika par ierašanos un jāvienojas par apmeklējuma laiku.
13. Ja dzīvnieka īpašniekam ir apstiprināta Covid-19 infekcija, tad dzīvnieka nogādāšanu klīnikā ir jānodrošina kādai citai personai, kura nav inficēta un nav bijusi kontaktā ar Covid-19 slimnieku.

14. Ja dzīvnieka īpašniekam, kurš ir SARS-CoV-2 inficēts, nav iespējams rast alternatīvu risinājumu dzīvnieka nogādei veterinārajā klīnikā, ir ieteicams rast problēmas sākotnējo risinājumu ar telemedicīnas palīdzību, zvanot uz klīniku un veicot konsultācijas attālināti.
15. Ja veterinārārsts dzīvniekam konstatē klīniskās pazīmes, kas raisa aizdomas par inficēšanos ar SARS-CoV-2 un dzīvnieks ir bijis kontaktā ar Covid-19 slimnieku, ir jāsaazinās ar PVD dzīvnieku infekcijas slimību uzraudzības departamentu un jālemj par tālāko rīcību un dzīvnieka testēšanu.
16. Atsevišķos gadījumos, kad dzīvnieks ir slims un dzīvnieka īpašniekam nav iespējams nodrošināt dzīvnieka labturību slimības dēļ, tad dzīvnieks var tikt atstāts stacionārai aprūpei veterinārajā klīnikā/dzīvnieku patversmē karantīnas zonā vai pārvietots uz citu māsājniecību, kurā nav Covid-19 slimības skarto, iepriekš par to vienojoties.

SARS-CoV-2 pozitīvs dzīvnieks

SARS-CoV-2 transmisijas risks no mājdzīvnieka uz cilvēku ir zems, tādēļ nav iemesla, lai atteiktos no dzīvnieka vai pārtrauktu tā turēšanu, ja tam ir apstiprināta SARS-CoV-2 infekcija.

1. Atkarībā no slimības smaguma ir jānodrošina dzīvnieka izolācija mājās vai veterinārajā klīnikā infekcijas slimību izolatorā, vai dzīvnieku patversmes karantīnas zonā.
2. Ja izolācija tiek nodrošināta mājās, tad ir rekomendēts dzīvnieka izolācijai ierīkot atsevišķu telpu vai telpas daļu.
3. Dzīvnieku atļauts izvest ārpus nozīmētās telpas, lai tam būtu iespējams izdarīt defekāciju un urināciju, sekojoši savācot izkārnījumus un izmetot tos paredzētajā konteinerā.
4. Pēc visu manipulāciju veikšanas ar dzīvnieku ir jāveic roku mazgāšana.
5. Visas darbības ar slimo dzīvnieku ir jāveic izmantojot mutes-deguna aizsegu un gumijas cimdus..
6. SARS-CoV-2 pozitīvu dzīvnieku ir jātur izolēti no citiem dzīvniekiem un cilvēkiem, tai skaitā pastaigu parkiem, dzīvnieku kopšanas pakalpojumu vietām (piemēram, frizētavām), pasākumiem ar dzīvnieku piedalīšanos, bet nodrošinot 2006. gada Ministru kabineta

noteikumos Nr.266. "Labturības prasības mājas (istabas) dzīvnieku turēšanai, tirdzniecībai un demonstrēšanai publiskās izstādēs, kā arī suņa apmācībai" noteikto pastaigas laiku, kura laikā dzīvniekam tiek nodrošināta iepriekšminētā izolācija.

7. Izolāciju atļauts pārtraukt gadījumā, ja pārtraukšanas mērķis ir veterinārās palīdzības sniegšana.
8. Dzīvnieka bļodas/tualetes kastītes/vide regulāri jāmazgā, tad jādezinficē ar dezinfekcijas līdzekļiem, kas iedarbīgi pret SARS-CoV-2, sekojoši jānoskalo ar ūdeni.
9. Neizmantojot roku dezinfekcijas līdzekļus un citus dezinfektantus, lai apstrādātu dzīvnieku. Nav pierādījumu, ka varētu notikt vīrusa transmisija no dzīvnieka ādas vai matiem.
10. Dzīvniekam var pārtraukt izolāciju, ja tas 72 stundas nav izrādījis Covid-19 infekcijas slimības raksturīgās klīniskās pazīmes (izdalījumi no acīm un deguna, klepus, šķaudīšana, drudzis u.c. virusālu respiratoro infekciju simptomi) un ir pagājušas vismaz 14 dienas no pēdējā pozitīvā testa vai ja dzīvniekam ir veikts tests, un tas ir negatīvs.

Kontaktdzīvnieku uzņemšana un izmitināšana patversmēs

1. Cilvēkiem, kuri strādā vai ir brīvprātīgie darbinieki dzīvnieku patversmēs, liekālais risks inficēties ar Covid-19 ierosinātāju, ir kontakts ar cilvēku, kas ir SARS-CoV-2 nēsātājs nevis dzīvnieku.
2. Patversmju darbiniekiem iekšstelpās jāvalkā mutes-deguna aizsegi.
3. Vēlams, lai patversmes būtu gatavas uzņemt Covid-19 saslimušo cilvēku piederošos dzīvniekus uz laiku, kamēr tie ir saslimuši.
4. Patversmēs jāievēro parastie biodrošības pasākumi un dzīvnieku infekcijas slimību profilakses pasākumi.

Dzīvnieka pārvietošana no Covid-19 skartas mājsaimniecības

1. Ja nepieciešama dzīvnieka pārvietošana no Covid-19 pozitīvas mājsaimniecības uz citu mājsaimniecību, kas nav slimības skarta, vienmēr dzīvnieka uzņemšanas/savākšanas laikā ir jāievēro piesardzības pasākumi un jāsazinās ar PVD vai SPKC, ja nepieciešama konsultācijas darbību veikšanai.

2. Kad vien iespējams, jāizvairās no ieiešanas Covid-19 skartas mājsaimniecības telpās.
3. Personām jāietur fiziska distance no COVID-19 pozitīvajā mājsaimniecībā dzīvojošajām personām.
4. Ja savācot dzīvnieku tomēr nav iespējams izvairīties no kontakta ar Covid-19 skartās mājsaimniecības locekļiem vai vidi, kas iespējams kontaminēta, tad uzņemšanas procesa laikā, ir jālieto mutes-deguna aizsegs un gumijas cimdi, atkarībā no dzīvnieka klīniskajām pazīmēm iespējams jālieto arī citi individuālie aizsardzības līdzekļi (IAL).
5. No mājsaimniecības nedrīkst iznest dzīvnieka kopšanas līdzekļus, traukus, pavadus u.c., ja tos nav iespējams atbilstoši dezinficēt.
6. Nav nepieciešamība dzīvnieku mazgāt, lai samazinātu COVID-19 izplatīšanās risku, jo nav pierādīts, ka SARS-CoV-2 transmisija uz cilvēku var notikt no dzīvnieku ādas vai apmatojuma.
7. Uzņemšanas procesa laikā jāpievērš pastiprināta uzmanība biodrošībai.

Kontaktdzīvnieku ievietošana patversmē

1. Gadījumos, kad zināms, ka dzīvnieks bijis kontaktā ar SARS-CoV-2 pozitīvu/aizdomīgu cilvēku vai dzīvnieku, patversmē ir jāizveido dzīvnieku izmitināšanas plāns. Līdz iegūst papildus informāciju kontaktdzīvnieki 14 dienas no pēdējā zināmā kontakta ir jāizmitina telpās vai teritorijā, kas ir nošķirta no citiem dzīvniekiem.
2. Dzīvnieki ir jāgrupē pa sugām.
3. Ja ir iespējams, ir jānorīko personāls, kas strādā ar kontaktdzīvnieku vai SARS-CoV-2 pozitīvo dzīvnieku grupu. Gadījumos, ja tas nav iespējams ir jāievēro stingras higiēnas normas pārvietojoties starp grupām.
4. Ir jāizveido pārgērbšanās vieta, kas paredzēta Individuālo aizsardzības līdzekļu (IAL) uzvilšanai pirms ieiešanas skarto dzīvnieku grupā, un novilkšanai pēc skartās grupas apmeklējuma.
5. Pārgērbšanās vietā ir jābūt ūdenim, izlietnei un ziepēm un dezinfekcijas līdzeklim uz etanola bāzes, kas paredzēts roku dezinfekcijai.
6. Roku mazgāšana un dezinfekcija jāveic pirms un pēc skartās grupas apmeklējuma.

7. Ar suņiem ir jāveic pastaigas ārā, bet ievērojot 2m distanci starp dzīvnieku un citiem cilvēkiem vai dzīvniekiem.
8. Ja iespējams, suņus no skarto dzīvnieku grupas būtu jāved pastaigās tam īpaši paredzētā teritorijā, ko ir viegli tīrīt un dezinficēt.

Kontaktdzīvnieku un SARS-CoV-2 pozitīvu dzīvnieku kopšana un higiēna dzīvnieku patversmēs

Dzīvnieku kopšanai ir jābūt tādai, lai nodrošinātu cilvēka veselību, dzīvnieka veselību un dzīvnieka labturību.

1. Ir jāierobežo darbinieku skaits, kas nonāk saskarē ar dzīvniekiem.
2. Cilvēkiem, kuriem ir augsts COVID-19 komplikāciju risks (cilvēki ar dažādām hroniskām saslimšanām un cilvēki pēc 60 gadu vecuma), ir jāizvairās no kontaktiem ar dzīvniekiem no COVID-19 pozitīvajām mājsaimniecībām.
3. Jāizveido uzskaites žurnāls, kurā reģistrē visas personas, kas bijušas kontaktā ar šādiem dzīvniekiem.
4. Personālam jāveic pastiprināta roku mazgāšana un dezinfekcija pēc manipulācijām ar šādiem dzīvniekiem.
5. Jāizvairās no acu, deguna un mutes aizskaršana ar nemazgātām rokām.
6. Rokas jāmazgā nekavējoties pēc cimdu novilkšanas.

Individuālie aizsardzības līdzekļi (IAL)

Patversmēs ikdienas praksē darbā ar dzīvniekiem ir jālieto IAL, kā aprakstīts patversmes biodrošības protokolā, lai samazinātu infekciozo aģentu izplatību.

1. Darbā ar kontaktdzīvniekiem vai SARS-CoV-2 pozitīvajiem dzīvniekiem ir jālieto aizsargapgērbs, ieteicams vienreizējais vai tāds, ko var atkārtoti izmantot pēc mazgāšanas vismaz 60°C temperatūrā.
2. Pēc IAL novilkšanas ir jāveic rūpīga roku mazgāšana un dezinfekcija.

Tīrīšana un dezinfekcija

1. Visas virsmas, kas ir potenciāli kontaminētas ar SARS-CoV-2, ir rūpīgi jāmazgā un jādezinficē izmantojot rutīnas praksē izmantojamus dezinfekcijas līdzekļus, kas ir efektīvi pret koronavīrusiem (ūdeņraža peroksīda šķīdums, etanola šķīdums, nātrijs hipohlorīda šķīdums u.c.).
2. Jāizstrādā un jāievieš vai arī jāpārskata detalizēts ikdienas mazgāšanas un dezinfekcijas protokols, kas ir efektīvs pret koronavīrusiem un vairumu citiem infekcijas slimību ierosinātājiem. Jāveic mazgāšana un dezinfekcija gan dzīvnieku mītnēs, gan koplietošanas telpās, īpaša uzmanība jāpievērš objektiem, kam bieži pieskaras cilvēki (gaismas slēdži, durvju rokturi, būru aizbīdņi un citas virsmas).
3. Lietojot dezinfekcijas līdzekļus, jāseko ražotāja izstrādātajām instrukcijām, ievērojot gan atbilstošu koncentrāciju, gan ekspozīcijas laiku katrā konkrētajā gadījumā (piemēram, koronavīrusu inaktivācijai).

Izmantotā literatūra:

Almendros, A. (2020). Can companion animals become infected with Covid-19? In *Veterinary Record* (Vol. 186, Issue 12, pp. 388–389). British Veterinary Association. <https://doi.org/10.1136/vr.m1194>

Gautam, A., Kaphle, K., Shrestha, B., & Phuyal, S. (2020). Susceptibility to SARS, MERS, and COVID-19 from animal health perspective. *Open Veterinary Journal*, 10(2), 164–177. <https://doi.org/10.4314/ovj.v10i2.6>

Haake, C., Cook, S., Pusterla, N., & Murphy, B. (2020). Coronavirus Infections in Companion Animals: Virology, Epidemiology, Clinical and Pathologic Features. *Viruses*, 12(9). <https://doi.org/10.3390/v12091023>

- Halfmann, P. J., Hatta, M., Chiba, S., Maemura, T., Fan, S., Takeda, M., Kinoshita, N., Hattori, S. I., Sakai-Tagawa, Y., Iwatsuki-Horimoto, K., Imai, M., & Kawaoka, Y. (2020). Transmission of SARS-CoV-2 in Domestic Cats. In *The New England journal of medicine* (Vol. 383, Issue 6, pp. 592–594). NLM (Medline). <https://doi.org/10.1056/NEJMc2013400>
- Liu, J., Xie, W., Wang, Y., Xiong, Y., Chen, S., Han, J., & Wu, Q. (2020). A comparative overview of COVID-19, MERS and SARS: Review article. In *International Journal of Surgery* (Vol. 81, pp. 1–8). Elsevier Ltd. <https://doi.org/10.1016/j.ijssu.2020.07.032>
- Mallapaty, S. (2020). Coronavirus can infect cats — dogs, not so much. *Nature*. <https://doi.org/10.1038/d41586-020-00984-8>
- OIE. (2020). Infection with SARS-CoV-2 in animals. https://www.oie.int/fileadmin/Home/MM/EN_Factsheet_SARS-CoV-2_v8_final.pdf
- Shi, J., Wen, Z., Zhong, G., Yang, H., Wang, C., Huang, B., Liu, R., He, X., Shuai, L., Sun, Z., Zhao, Y., Liu, P., Liang, L., Cui, P., Wang, J., Zhang, X., Guan, Y., Tan, W., Wu, G., ... Bu, Z. (2020). Susceptibility of ferrets, cats, dogs, and other domesticated animals to SARS-coronavirus 2. *Science*, 368(6494), 1016–1020. <https://doi.org/10.1126/science.abb7015>
- Sit, T. H. C., Brackman, C. J., Ip, S. M., Tam, K. W. S., Law, P. Y. T., To, E. M. W., Yu, V. Y. T., Sims, L. D., Tsang, D. N. C., Chu, D. K. W., Perera, R. A. P. M., Poon, L. L. M., & Peiris, M. (2020). Infection of dogs with SARS-CoV-2. *Nature, March*. <https://doi.org/10.1038/s41586-020-2334-5>
- SPKC. (2020). <https://www.spkc.gov.lv/lv/aktualitates-par-covid-19>
- Stout, A. E., André, N. M., Jaimes, J. A., Millet, J. K., & Whittaker, G. R. (2020). Coronaviruses in cats and other companion animals: Where does SARS-CoV-2/COVID-19 fit? In *Veterinary Microbiology* (Vol. 247). Elsevier B.V. <https://doi.org/10.1016/j.vetmic.2020.108777>

Tiwari, R., Dhama, K., Sharun, K., Iqbal Yattoo, M., Malik, Y. S., Singh, R., Michalak, I., Sah, R., Bonilla-Aldana, D. K., & Rodriguez-Morales, A. J. (2020). COVID-19: animals, veterinary and zoonotic links. In *Veterinary Quarterly* (Vol. 40, Issue 1, pp. 169–182). Taylor and Francis Ltd. <https://doi.org/10.1080/01652176.2020.1766725>